

■ رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی

دانشگاه علوم پزشکی یزد

حسن کیانی خوزستانی | مهرداد نیکنام | فاطمه پیشوایی

چکیده ■

هدف: شناسایی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد و اندازه‌گیری میزان مهارت آنها در بازیابی اطلاعات به منظور بهبود وضعیت اطلاع‌یابی درین آن.

روش/ رویکرد پژوهش: ۲۴۳ پرسشنامه میان اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد توزیع و ۲۰۰ پرسشنامه تکمیل و جمع آوری شد. این پرسشنامه با سوال بسته از نوع محقق ساخته و وبالاهم از سایر پرسشنامه‌های مشابه طراحی و قبل از توزیع نهایی به نظرخواهی تعدادی از استادی متخصص در رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و نیز تعدادی از استادی حوزه پزشکی شاغل در منطقه گذاشته شد و به توصیه‌های آنها عمل گردید (Pilot Study). داده‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد و براساس آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: ۷۲ نفر از اعضای هیئت علمی تأثیر کتابخانه را در جست‌وجوی اطلاعات، در حد متوسط بیان کردند. مهم‌ترین مجرای دستیابی به اطلاعات، پایگاه‌ها و کتابخانه‌های دیجیتالی و الکترونیک هستند. بیشترین آشنایی با منابع چاپی و الکترونیکی رشته‌های پزشکی و علوم وابسته، به ترتیب مربوط به PubMed و Index Medicus است. همچنین ارتقاء کیفیت تدریس مهم‌ترین انگیزه و هدف از جست‌وجوی اطلاعات بیان شده است. از میان منابع الکترونیکی مورد استفاده، کتاب‌های الکترونیکی و از میان منابع چاپی، کتب تخصص در اولویت قرار دارند. مهم‌ترین مشکل در دستیابی به اطلاعات الکترونیکی و چاپی، به ترتیب سرعت پایین خطوط ارتباطی و مخابراتی برای ارسال و دریافت اطلاعات و کمبود وقت عنوان شده است.

نتیجه‌گیری: رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی یزد در دسترسی آن به اطلاعات مورد نیاز در سطح مطلوب نیست.

کلیدواژه‌ها

نیازهای اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌یابی، جست‌وجوی اطلاعات، اعضای هیئت علمی، دانشگاه علوم پزشکی یزد، یزد

رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد

حسن کیانی خوزستانی^۱ | مهرداد نیکنام^۲ | فاطمه پیشوایی^۳

دربافت: ۱۳۸۹/۴/۱۴ پذیرش: ۱۳۸۹/۷/۱۷

مقدمه

امروزه، با توجه به گستردگی اطلاعات، یکی از مسائل مهم، توزیع اطلاعات براساس نیاز واقعی استفاده کنندگان است. ویکری^۴ معتقد است افراد به طور مداوم به اطلاعات نیاز دارند و همه فعالیت‌های دارای نیاز اطلاعاتی^۵ است (ویکری، ۱۳۸۰). صاحب‌نظران مختلفی از جمله پیسلی، کرافورد و رابین^۶ معتقدند نیاز اطلاعاتی افراد بر حسب نوع کار، سابقه، تجربه کاری، رشته تحصیلی و زمینه شغلی متفاوت است (رابین، ۱۳۸۳).

نیازهای اطلاعاتی، فرد را ناگزیر از قرار گرفتن در مسیر مجراهای اطلاعاتی کرده که به پیدایش رفتار اطلاع‌یابی می‌انجامد. رفتار اطلاع‌یابی یکی از فعالیت‌های اساسی بشر است که به یادگیری، حل مسئله و تضمیم‌گیری کمک می‌کند (ویلسون، ۱۹۸۱).

رفتار اطلاع‌یابی مجموعه فعالیت‌هایی است که یک فرد برای رفع نیاز اطلاعاتی خود انجام می‌دهد که این رفتار شامل اهداف جست‌وجوی اطلاعات، روش جست‌وجو، مشکلات جست‌وجو و عوامل مؤثر بر آن می‌شود (یمین‌فیروز، ۱۳۸۴).

ویلسون (۱۹۸۱) نیز وجود رفتارهای اطلاع‌یابی متنوع را معلوم وجود نیازهای اطلاعاتی گوナگون می‌داند. وی معتقد است که افراد در راستای تغییر دامنه دانش خود ناگزیرند در فرآیند نیز به نوبه خود تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله وجود منابع اطلاعاتی و آکاهی از این منابع قرار بگیرند.

دانشگاهها محل عرضه و فراغیری آموزش عالی به حساب می‌آیند. رسالت آموزشی و پژوهشی دانشگاهها با فراهم آمدن عواملی چند امکان‌پذیر است که یکی از آنها وجود کتابخانه‌ای غنی از منابع و سهولت دسترسی به اطلاعات موجود در آن است. از آنجایی که از منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه در انجام امور آموزشی و فعالیت‌های پژوهشی استفاده می‌شود، لذا وجود کتابخانه‌ای مجهر به مجموعه منابع مطالعاتی، نظام اطلاع‌رسانی روزآمد و کارآمد، و کتابداران ورزیده و مجرب در دانشگاه‌ها کمک مؤثری در زمینه حل مشکل دستیابی پژوهشگران به اطلاعات برای انجام پژوهش‌هایی پریار و با کیفیت است (بابازاده، ۱۳۷۹).

آنچه سبب شد تا این موضوع مطرح شود این است که حجم فراینده اطلاعات و تنوع آن، روش‌های مختلفی را برای دست‌یابی سریع تر به اطلاعات ایجاد کرده که مسئله موردنظر این پژوهش، یافتن این روش‌ها و سنجش کارآیی هر کدام از آنهاست. بررسی رفتار اطلاع‌یابی، ناظر به مطالعه روش‌های دستیابی به اطلاعات و شیوه‌های به کارگیری آن است (سریدهار^۷ ۱۹۸۹)، و یکی از زمینه‌های پژوهش اساسی و مشهور در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است که در مطالعه و بررسی استفاده کنندگان اطلاعات کاربرد فراوان دارد (اوچاک، ۱۳۷۹).

اعضای هیئت علمی پس از خاتمه تحصیلات همچنان نیازمند به مطالعه عمیق و پژوهش دائم هستند که اطلاعات خود را روزآمد کنند. در عدم دستیابی اعضای هیئت علمی به اطلاعات مورد نیاز، ممکن است این مسائل نقش داشته باشند:

۱. حجم انبوه تولید انتشار مطالب علمی جدید و عدم کنترل آنها به علت کثربیش از حد؛

۲. گرفتاری‌های شغلی اعضای هیئت علمی و فقدان وقت کافی برای پرداختن به جست‌وجوی اطلاعات در زمان‌های طولانی؛ و

۳. عدم آشایی کافی و کامل آنها به روش‌های جست‌وجوی اطلاعات موجود در کتابخانه و دستیابی به ابزارهای اطلاعاتی.

لذا شایسته است که مسئولان آموزشی و پژوهشی دانشگاه نسبت به شناسایی و تجزیه و تحلیل مسائل و مشکلات برای بهبود رفتارهای اطلاع‌یابی آنها اقدام و از طرق گوناگون نسبت به بهبود این وضعیت اقداماتی را انجام دهند.

هدف اصلی این پژوهش، مطالعه و تعیین رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد و اندازه‌گیری میزان مهارت آنها در بازیابی اطلاعات مورد نیاز در جهت ارتقاء بهبود وضعیت اطلاع‌یابی در بین آنهاست.

همچنین اهداف ویژه پژوهش شامل: تعیین مجراهای و روش‌های دستیابی به اطلاعات؛

نقش و اهمیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در رفع نیازهای اطلاعاتی ویژگی‌های فردی،

7. Sridhar

شغلی و مطالعاتی جامعه مورد تحقیق؛ تعیین انواع منابع الکترونیکی و چاپی مورداستفاده؛ اهداف و انگیزهای جستجوی اطلاعات؛ و تعیین موانع و مشکلات اعضای هیئت علمی در فرآیند دستیابی به اطلاعات چاپی و الکترونیکی است.

ضرورت و اهمیت چنین تحقیقاتی زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم بسیاری از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها برای دریافت اطلاعات مورد نیاز خود مجبور به صرف وقت فراوان می‌شوند و گاهی اوقات نیز به دلیل عدم دسترسی به موقع اطلاعات، نمی‌توانند به آنچه قصد انجامش را دارند نائل شوند.

پیش از ورود به متن اصلی لازم است برخی از عبارات را که در طی مقاله به آنها برخورد خواهیم کرد به صورت مختصر شرح دهیم:

رقتار اطلاع‌یابی^۸: واژه رقتار اطلاع‌یابی شامل جمع‌آوری، دریافت، و انتقال اطلاعات است؛ اما منظور از رقتار اطلاع‌یابی جنبه‌های مختلفی مانند انگیزه‌ها و اهداف جستجوی اطلاعات، ماهیت و نوع اطلاعات مورد جستجو، روش‌ها و ابزار دستیابی به اطلاعات، شناسایی، جستجو و کسب اطلاعات مورد نیاز، تبادل اطلاعات میان افراد، ارتباطات درون‌سازمانی و برونو سازمانی، رقتارهای ارتباطی رسمی و غیررسمی، و استفاده و تعامل با کتابخانه است (استراسر، ۱۹۷۸).

در پژوهش حاضر متغیرهای رقتار اطلاع‌یابی عبارتنداز: مجموعه عواملی که در شکل گیری فرآیند رقتار اطلاع‌یابی مؤثر هستند، از قبیل انگیزه‌ها و هدف‌های جستجوی اطلاعات، ماهیت و نوع اطلاعات موردنیاز، منابع اطلاعاتی مورد استفاده، ابزارها، مجراه، و موانع و مشکلات دستیابی به اطلاعات.

اعضای هیئت علمی: در این پژوهش، عضو هیئت علمی به اعضای هیئت علمی پیمانی و رسمی گفته می‌شود که با مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر در استخدام تمام وقت دانشگاه علوم پزشکی یزد بوده و در حکم کارگرینی آنها تمام وقت قید شده است.

دستیابی به اطلاعات: در این پژوهش منظور امکان یا عدم امکان رسیدن به منابع اطلاعاتی موردنیاز جامعه موردنظر است.

منابع اطلاعاتی: به کلیه محمل‌های اطلاعاتی اعم از چاپی (کتاب، نشریه و...) و غیرچاپی (لوح‌های فشرده، فیلم‌های ویدئویی، میکروفیلم، میکروفیش و...) که حاوی اطلاعات هستند گفته می‌شود.

در ایران و خارج از ایران پژوهش‌های مشابهی از این نوع انجام گرفته است که به شکل مختصر به تعدادی از آنها اشاره می‌شود:

کاظمی (۱۳۷۹) در بررسی خود پی برداشت که هر سه گروه یعنی استادان، دستیاران و کارورزان

8. Information seeking behavior

برای بازیابی اطلاعات خاص و همچنین برای جستجوی اطلاعات به طور عام، ابتدا از مجراهای غیررسمی (مانند سخنرانی‌ها) و سپس از مجراهای رسمی (مطالعه) استفاده می‌کنند. رحیمی مقدم (۱۳۸۱) در بررسی خود دریافت که مهم‌ترین هدف اعضای هیئت علمی از جستجوی اطلاعات، روزآمد کردن اطلاعات شخصی است و مهم‌ترین مانع و مشکل در دستیابی به اطلاعات کمبود وقت است.

اکبرزاده (۱۳۸۴) در پژوهش خود پی برد که مهم‌ترین مشکل در دستیابی اطلاعات الکترونیکی سرعت پایین خطوط ارتباطی است و اعضای هیئت علمی از نشریات الکترونیکی بیشتر استفاده می‌کنند.

اسدی (۱۳۸۸) در بررسی خود به این نتایج رسید که عمدت‌ترین اهداف اعضای هیئت علمی در استفاده از اینترنت، هدف‌های پژوهشی و آموزشی است، همچنین بیشترین منبعی که آنها در اینترنت مورد استفاده قرار می‌دهند، مجلات الکترونیکی تخصصی و پایگاه‌های اطلاعاتی تمام‌متن می‌باشد.

کربلا آقایی کامران (۱۳۸۹) در پایان‌نامه دکتری خود نتیجه گرفته است که هدف از جستجوی اطلاعات جامعه مورد مطالعه، روزآمدسازی اطلاعات؛ روش کسب اطلاعات آنها، مراجعه به منابع شخصی؛ مهارت آنها در استفاده از اینترنت، در سطحی زیاد؛ و تهیه منابع مورد نیاز، به صورت خریداری بوده است. وی در یافته‌های بخش کیفی کارش به هشت مرحله اساسی در رفتارهای اطلاعاتی جامعه خود اشاره می‌کند.

نورعلیزاده (۱۳۹۰) در نتایج تحقیق خود دریافت که انگیزه اصلی جستجو در آنها افزایش کیفیت تدریس و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی است. جامعه آماری این تحقیق از دو روش رسمی و غیررسمی به جستجو پرداخته و از طریق کتب و برقراری ارتباط با پژوهشگران داخلی و خارجی و شرکت در سمینارها به کسب اطلاعات می‌پردازد.

استراسر (۱۹۷۴)، نیازهای اطلاعاتی جراحان منطقه شمالی نیویورک را مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل نشان داد که عوامل مؤثری از قبیل زمان اخذ درجه تحصیلی، موقعیت جغرافیایی، نوع شغل و نوع فعالیت (آموزشی یا پژوهشی) با نیازهای اطلاعاتی و استفاده از منابع اطلاعاتی مرتبط است (استراسر، ۱۹۷۸).

کارتیس و والر^۹ (۱۹۹۳) به بررسی رفتار اطلاع‌یابی و استفاده از ابزارهای کتابشناسی توسعه اضافی هیئت علمی دانشگاه ایلی نویز شیکاگو در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پرداختند و پی بردند که بیش از ۷۰ درصد از تمام اعضای هیئت علمی دانشکده‌های پزشکی، داروسازی و پرستاری، از ایندکس مدیکوس یا مدلاین استفاده می‌کنند. ابو عدال^{۱۰} (۲۰۰۸) به بررسی رفتار اطلاع‌یابی ۲۰۰۰ نفر از پزشکان عربستان سعودی

9. Cartis & Weller
10. Abou - Auda

و مطالعه انگیزه و دلایل مراجعه آنان به مراکز اطلاعات دارویی با هدف کشف رفتارهای اطلاع‌یابی دارویی جامعه مورد پژوهش و شناخت منابع اطلاعاتی مورد استفاده آنان پرداخت. پزشکان برای جست‌وجوی اطلاعات بیشتر در منابع، به ترتیب به کتاب‌ها ۷۹ درصد، پیاپین‌ها ۵۹/۲ درصد و مجموعه مقالات همایش‌ها ۵۵/۱ درصد و کاتالوگ داروها ۳۵/۳۶ درصد مراجعة کردند. تنها ۵۷/۳ درصد برای جست‌وجوی اطلاعات از رایانه استفاده کردند و در کل ۴۰ درصد از آنان هیچ‌گونه امکانی برای دسترسی به اینترنت از محل کار خود ندارند. لیکن^{۱۱}(۲۰۱۲) در تحقیق خود با موضوع مطالعه رفتارهای تحقیقاتی پزشکان و تأثیر آن بر نتایج تحقیقات، ضمن معرفی مدلی به نام مؤلفه‌های معنایی^{۱۲}، ادعا می‌کند که مدل مذکور این امکان را می‌دهد تا محقق موارد کلی و اساسی موجود در متن اسناد و مدارک بازیابی شده را در سطحی ریز و تخصصی تجزیه کند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که مدل SC قادر است نقشی سازنده و ویژه در نظام‌مند کردن سؤالات و پژوهش‌ها، در سطحی مناسب داشته باشد.

پرسش‌های اساسی این پژوهش که درنهایت به پاسخ آنها خواهیم رسید، عبارتند از:

۱. اعضای هیئت علمی مورد مطالعه از چه ویژگی‌های فردی برخوردار هستند؟

۲. موافقت جامعه مورد مطالعه درمورد نقش کتابخانه در رفع نیازهای اطلاعاتی آنها

چگونه است؟

۳. مراکز استخراج و بازیابی اطلاعات مورد استفاده جامعه مورد مطالعه کدام هستند؟

۴. تا چه اندازه اعضای هیئت علمی مورد مطالعه با منابع چاپی و الکترونیکی در

رشته‌های پزشکی و علوم وابسته آشنا هستند؟

۵. انگیزه و هدف اعضای هیئت علمی مورد تحقیق از جست‌وجوی اطلاعات چیست؟

۶. اعضای هیئت علمی جامعه مورد مطالعه برای کسب اطلاعات مورد نیاز از چه منابع الکترونیکی و چاپی استفاده می‌کنند؟

۷. اعضای هیئت علمی در دستیابی به اطلاعات در قالب منابع چاپی و الکترونیکی با چه موانع و مشکلاتی روبرو هستند؟

فرضیه‌ای که به دنبال رد یا تأیید آن هستیم، به این شرح است:

رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد در دسترسی آنان به

اطلاعات مورد نیاز در سطح مطلوب نیست.

برای پاسخ‌گویی به این سؤالات و فرضیه پژوهش، جامعه‌ای در نظر گرفته شد. جامعه

آماری این پژوهش تمام اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد (۲۴۳ نفر) هستند که

۲۰۰ نفر (۸۲ درصد) از آنها پرسشنامه را تکمیل و عودت دادند. در ضمن به دلیل محدودیت

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری خاصی اعمال نشده است.

برای گردآوری اطلاعات از جامعه موردنظر از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. داده‌های پرسشنامه شامل ۲۴ سؤال بسته بر مبنای پرسش‌های اساسی پژوهش، طراحی و تنظیم شد. در تهیه سؤالات برای اندازه‌گیری نظرات مختلف پاسخ‌دهندگان از مقیاس اندازه‌گیری لیکرت^{۱۳} استفاده و از تعداد ۲۴۳ پرسشنامه ارسال شده تعداد ۲۰۰ پرسشنامه معادل (درصد) عودت داده شد. یافته‌ها تجزیه و تحلیل شده و در ابتدا برای هر یک از پرسش‌های اساسی براساس آمار توصیفی یک جدول طراحی، و با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Excel نموداری مناسب ترسیم شد. در ادامه با استفاده از روش‌های استنباط آماری و کاربرد نرم‌افزار SPSS for Windows ver. ۱۶ سؤالات مورد بررسی بیشتر و فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش تحقیق پیمایشی (توصیفی)^{۱۴} است. به منظور دستیابی به اهداف تحقیق، با استفاده از پرسشنامه نظرات افراد مورد پژوهش در مورد متغیرهای تحقیق جمع‌آوری شده و داده‌های حاصل در بخش‌های زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است:
(الف) در بخش تحقیق توصیفی، ویژگی‌های افراد مورد پژوهش (۲۰۰ نفر) از نظر جنسیت، سن و میزان تحصیلات مورد بررسی قرار گرفت.

(ب) در بخش تحلیل توصیفی، برای توصیف داده‌های جمع‌آوری شده، از جدول‌های فراوانی و نمودار استفاده شده، همچنین در برخی از سؤالات با استفاده از آزمون فریدمن، اجزای سؤال با توجه به نظرات افراد مورد پژوهش رتبه‌بندی شده است.

(ج) در بخش تحلیل استنباطی برای بررسی فرضیه‌های تحقیق از آزمون‌های همبستگی پیرسون و t یک دامنه استفاده شده است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی؛ از نظر میزان کنترل متغیرها، توصیفی؛ و از بعد روش اجراء، پیمایشی می‌باشد.

در این تحقیق، برای تعیین روایی ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه) داده‌ها از روش اعتبار محتوا استفاده شد و پرسشنامه مورد قضاوت استادان راهنمای، مشاور و تعدادی از متخصصان افراد خبره قرار گرفت و بر این اساس اصلاحات لازم در پرسشنامه اعمال شد. برای آزمون پایایی (ثبت نتایج اندازه‌گیری در شرایط یکسان) از روش معروف آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار ضریب آلفای کرونباخ در این تحقیق ۰/۸۱۱ و بزرگتر از ۰/۷ به دست آمد که مقدار مناسبی است.

13. Likert type scale

14. Descriptive survey

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش با استفاده از تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده از پرسشنامه به دست آمد و براساس پرسش‌های اساسی پژوهش دسته‌بندی شدند.

سوال اول: اعضای هیئت علمی مورد مطالعه از چه ویژگی‌های فردی برخوردار هستند؟

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که از مجموع ۲۰۰ نفر جامعه آماری مورد مطالعه، تعداد ۱۴۴ نفر (۷۲ درصد) مرد و ۵۶ نفر (۲۸ درصد) زن هستند. از نظر سن، گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال با فراوانی ۷ درصد، گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال با فراوانی ۲۴ درصد، گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال با فراوانی ۴۸/۵ درصد، گروه سنی ۵۰ تا ۶۰ سال با ۱۴/۵ درصد و گروه سنی ۶۰ تا ۷۰ سال با فراوانی ۰/۵ درصد، شرایط سنی اعضای هیئت علمی مورد مطالعه را تشکیل می‌دهند.

باتوجه به نتایج حاصله، سابقه کار ۲۱ سال به بالا دارای بیشترین فراوانی (۲۱ درصد)، سپس به ترتیب سابقه کاری ۱-۵ سال و ۱۵-۱۱ سال دارای نسبت برابر با فراوانی ۲۰/۵ درصد، ۱۶-۲۰ سال با فراوانی ۱۹ درصد و سابقه کار ۶-۱۰ سال با فراوانی ۱۷ درصد کمترین سابقه کار جامعه مورد پژوهش را شامل می‌شود. از نظر مرتبه علمی اکثر جامعه مورد پژوهش با مرتبه استادیار با فراوانی ۱۰۱ نفر (۵۰/۵ درصد)، مرتبه با فراوانی ۶۴ نفر (۳۲ درصد)، دانشیار با فراوانی ۲۷ نفر (۱۳/۵ درصد) و استاد با کمترین فراوانی ۱ نفر (۰/۵ درصد) هستند.

سوال دوم: موافقت جامعه مورد مطالعه در مورد نقش کتابخانه در رفع نیازهای اطلاعاتی آنها چگونه است؟

باتوجه به نتایج حاصله، ۴۰/۵ درصد از جامعه مورد پژوهش نقش کتابخانه را در رفع نیازهای اطلاعاتی خود دارای اهمیت متوسط، ۳۲/۵ درصد این نقش را زیاد، ۱۲ درصد این نقش را خیلی زیاد، ۹/۵ درصد این نقش را کم و ۳ درصد این نقش را خیلی کم بیان کرده‌اند.

سوال سوم: مراکز استخراج و بازیابی اطلاعات مورد استفاده جامعه مورد مطالعه کدام هستند؟

باتوجه به نتایج حاصله، از میان مراکز استخراج و بازیابی اطلاعات، پایگاه‌ها و کتابخانه‌های دیجیتالی و الکترونیک با بیشترین فراوانی ۸۴/۵ درصد، سپس به ترتیب کتابخانه دانشکده ۵۴ درصد، کتابخانه شخصی ۴۲ درصد، سایر کتابخانه‌ها (تخصصی و...) ۲۴ درصد، کتابخانه مرکزی ۹/۵ درصد و کتاب‌های دوستان ۵ درصد کمترین مرکز استخراج و بازیابی اطلاعات جامعه مورد پژوهش است.

سؤال چهارم: تاچه اندازه اعضای هیئت علمی مورد مطالعه با منابع چاپی و الکترونیکی در رشته‌های پزشکی و علوم وابسته آشنا هستند؟

باتوجه به نتایج حاصله، از منابع چاپی تخصصی Index medicus با فراوانی ۶۵ درصد دارای بیشترین آشنایی تو سط اعضای هیئت علمی و بعد از آن Excerpta ۱۱ Biological Abstract درصد، ۶۰ International pharmaceutical Abstracts(IPA) درصد، ۶۰ Chemical abstract درصد، ۷۰ medica درصد، ۵ Current content درصد، ۵ Abstract Biological (BA) درصد، ۴ Chinhal درصد کمترین آشنایی تو سط اعضای هیئت علمی را دربر می‌گیرد. همچنین بیشترین آشنایی جامعه مورد مطالعه با منابع الکترونیکی در رشته‌های پزشکی و علوم وابسته مربوط به Pubmed با فراوانی ۸۷ درصد، ۵۷ Elsevier درصد و سپس Ovid ۵۲ درصد، ۲۰ Scopus درصد، ۱۸ Medscape درصد، ۱۵ Web of knowledge درصد، ۱۵ MD consult درصد، ۱۵ BMA journal درصد، ۱۴ JAMA درصد، ۱۳ Oxford journals درصد، ۱۱ Nursing consult درصد و در کمترین آشنایی جامعه مورد مطالعه با منابع الکترونیکی به Nursing index با فراوانی ۳/۵ درصد است.

سؤال پنجم: انگیزه و هدف اعضای هیئت علمی مورد تحقیق از جست وجوی اطلاعات چیست؟

یافته‌های نشان می‌دهد که ارتقای کیفیت تدریس با فراوانی ۷۷/۵ درصد، مهم‌ترین انگیزه و هدف اعضای هیئت علمی مورد مطالعه از جست وجوی اطلاعات به شمار می‌رود. انگیزه‌های بعدی به ترتیب روزآمد کردن اطلاعات ۷۵/۵ درصد، نگارش مقاله علمی ۶۹ درصد، ایراد سخنرانی در مجمع علمی ۶۱/۵ درصد، راهنمایی در تهیه رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها ۵۰/۵ درصد، تألیف و ترجمه کتاب ۲۳/۵ درصد، شناسایی متابع تخصصی ۲۰/۵ درصد، به ترتیب در مرتبه‌های بعدی هدف جست وجوی اطلاعات برای اعضای هیئت علمی مورد تحقیق قرار می‌گیرد.

سؤال ششم: اعضای هیئت علمی جامعه مورد مطالعه برای کسب اطلاعات مورد نیاز از چه منابع الکترونیکی و چاپی استفاده می‌کنند؟

باتوجه به نتایج حاصله، بیشترین استفاده از منابع چاپی مربوط به استفاده از کتب تخصصی با فراوانی ۸۷ درصد است. منابع چاپی بعدی به ترتیب سخنرانی سمینارها ۸۱ درصد، پایان‌نامه‌ها ۷۹ درصد، فهرست مقالات ۷۷/۵ درصد، اخبار و اطلاعات علمی و تخصصی ۷۶/۵ درصد، فهرست موجود در کتابخانه‌ها ۷۶ درصد، کاتالوگ‌های تجاری و بروشورها ۶۹/۵ درصد، چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها ۶۹ درصد، مواد دیداری و شنیداری ۶۸ درصد، نشریات ادواری ۶۶ درصد، مدارک و گزارشات دولتی ۶۲/۵ درصد، واژه‌نامه ۶۱/۵ درصد، منبع نقد و بررسی

۶۰/۵ درصد، کتابشناسی‌ها ۵۸/۵ درصد، پروانه‌های ثبت اختراج ۵۸ درصد است. همچنین یافته‌های نشان می‌دهد که بیشترین استفاده جامعه مورد پژوهش از منابع الکترونیکی مربوط به کتاب‌های الکترونیکی با فراوانی ۸۰/۵ درصد است و سپس وب ۷۸/۵ درصد، پست الکترونیکی ۷۴ درصد، دیسک‌های فشرده آموزشی و دیسک‌های فشرده تمام‌متن هر دو به یک میزان ۷۰ درصد، دیسک‌های فشرده و واژنامه‌ها ۵۷/۵ درصد، تله‌کنفرانس ۵۵ درصد، تله‌تکست ۵۲/۵ درصد، نشریات ادواری الکترونیکی ۸۳/۵ درصد کمترین استفاده از منابع الکترونیک توسط اعضای هیئت علمی بیان شده است.

سؤال هفتم: اعضای هیئت علمی در دستیابی به اطلاعات در قالب منابع الکترونیکی با چه موانع و مشکلاتی روبرو هستند؟

یافته‌های نشان می‌دهد بیشترین مشکل اعضای هیئت علمی در دستیابی به اطلاعات الکترونیکی مربوط به سرعت پایین خطوط ارتباطی و مخابراتی برای ارسال و دریافت اطلاعات و در رتبه بعدی عدم آشنایی با منابع اطلاعاتی و نحوه کاوش آنهاست؛ و عدم همکاری کتابداران در نحوه بازیابی اطلاعات در مرتبه آخر قرار گرفته است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که کمبود وقت با فراوانی ۵۵ درصد بیشترین مشکل اعضای هیئت علمی در دستیابی به اطلاعات است. مشکلات بعدی به ترتیب اولویت عبارتند از: کمبود کلی منابع در کتابخانه ۴۲/۵ درصد، نبودن سالن مطالعه مناسب اعضای هیئت علمی ۴۰ درصد، عدم آموزش برای استفاده از منابع ۳۶/۵ درصد، عدم اطلاع‌رسانی به موقع از خرید منابع جدید ۲۸/۵ درصد، کمبود منابع به زبان خارجی ۲۷/۵ درصد، کمبود نیروی متخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی ۲۷ درصد، عدم فهرستنویسی موضوعی دقیق منابع ۱۲ درصد، گرانی و هزینه بالای استفاده ۱۰ درصد، نارسایی قوانین و مقررات کتابخانه برای اعضای هیئت علمی ۸ درصد، ناتوانی در استفاده از منابع به زبان خارجی ۷/۵ درصد است.

برای اثبات فرضیه پژوهش مبنی بر مطلوب نبودن رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد در دسترسی آنان به اطلاعات از آزمون t یک دامنه در سطح معنی‌دار ۰/۰۵ استفاده شده است که این آزمون به تفکیک در جدول‌های (۶) تا (۷) مشخص شده است.

H_b: رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی در دسترسی آنان به اطلاعات در سطح مطلوب نیست

H_a: رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی در دسترسی آنان به اطلاعات در سطح مطلوب است. (رد فرض)

خطای معیار میانگین	انحراف معیار	میانگین	تعداد داده ها	روش های دستیابی به اطلاعات
۰/۰۳۵	۰/۵	۰/۵۴	۲۰۰	کتابخانه دانشکده
۰/۲۱	۰/۳۹۴	۰/۱	۲۰۰	کتابخانه مرکزی
۰/۰۱۵	۰/۲۱۸	۰/۰۵	۲۰۰	کتاب های دوستان
۰/۰۳۵	۰/۴۹۵	۰/۴۲	۲۰۰	کتابخانه شخصی
۰/۰۳	۰/۴۲۸	۰/۲۴	۲۰۰	سایر کتابخانه ها (تخصصی و ...)
۰/۰۲۶	۰/۳۶۳	۰/۸۴	۲۰۰	پایگاه ها و کتابخانه های دیجیتالی و الکترونیکی

جدول ۱

آمار توصیفی دستیابی به اطلاعات
مود نیاز از مراکز مختلف

محاسبه نتایج t یک دامنه در جدول ۱ در سطح معنی داری $0/۰۵$ و با درجه آزادی ۱۹۹ است، H_0 این فرضیه تأیید می شود. همان گونه که از جدول ۱ مشخص می شود روش های دستیابی به اطلاعات با میانگین کل $۰/۳۶۵$ که از $۰/۵$ کمتر باعث رد فرض H_0 و قبول فرض H_1 می شود.

سطح مطلوب	اختلاف میانگین	معنی داری	درجه آزادی	مقدار آماره t	
می باشد	۰/۰۴	۰/۲۵۹	۱۹۹	۱/۱۳۲	کتابخانه دانشکده
نمی باشد	-۰/۴۰۵	۰/۰۰۰	۱۹۹	-۱۹/۴۸۵	کتابخانه مرکزی
نمی باشد	-۰/۴۵	۰/۰۰۰	۱۹۹	-۲۹/۱۲۷	کتاب های دوستان
نمی باشد	-۰/۰۸	۰/۰۲۳	۱۹۹	-۲/۲۸۷	کتابخانه شخصی
نمی باشد	-۰/۲۶	۰/۰۰۰	۱۹۹	-۸/۵۸۸	سایر کتابخانه ها (تخصصی و ...)
می باشد	۰/۳۴۵	۰/۰۰۰	۱۹۹	۱۳/۴۴۸	پایگاه ها و کتابخانه های دیجیتالی و الکترونیکی

جدول ۲

نتایج آزمون دستیابی به اطلاعات
مود نیاز از مراکز مختلف

نتایج همچنین نشان می دهد که فرضیه اصلی مبنی بر اینکه رفتار اطلاع بابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد در سطح مطلوب نیست، تأیید شده است.

نتیجه‌گیری

اکثریت جامعه مورد پژوهش میانسال هستند و این یک امتیاز مثبت تلقی می‌شود. چون به نظر می‌رسد افراد به طور طبیعی در سنین بالا از فعالیت چشمگیر برخوردار نیستند و در سنین پایین هم کمبود تجربه می‌تواند منع از به ثمر رسیدن فعالیت‌ها باشد. بنابراین جامعه آماری مورد مطالعه ما از این لحاظ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن است که اکثر جامعه مورد پژوهش برای انجام فعالیت‌های خود نیاز به جست‌وجو و کسب اطلاعات دارند و با توجه به نقش کتابخانه‌ها برای رفع نیازهای اطلاعاتی آنها و نیز توجه به این مسئله که اعضای هیئت علمی این نقش را متوسط ذکر کرده‌اند، پژوهش حاضر با نتایج معصومی (۱۳۷۱)، لیل آبادی (۱۳۷۲)، میهن‌دوست (۱۳۷۶)، مغایرت دارد. این نتیجه نشان‌گر آن است که مسئولین کتابخانه‌ها باید با تجهیز کتابخانه‌ها به منابع و امکانات لازم، همراه با نوآری‌های نوین و به کارگیری کتابداران مجرب، نقش کتابخانه را در برآوردن نیازهای اعضای هیئت علمی بالا ببرند. براساس یافته‌های بدست آمده از پژوهش، اعضای هیئت علمی از مراکز استخراج و بازیابی اطلاعات مورد استفاده، بیشتر از پایگاه‌ها و کتابخانه‌های دیجیتالی و الکترونیکی استفاده می‌کنند که پژوهش حاضر با پژوهش اسدی اربابی (۱۳۸۴)، ابو‌عده (۲۰۰۸) و اسدی (۱۳۸۸) مشابه است و علت تمایل جامعه مورد پژوهش روزآمد بودن و سهولت استفاده از این مراکز است.

بررسی یافته‌های پژوهش در مورد آشنایی اعضای هیئت علمی با منابع چاپی الکترونیکی در رشته‌های پزشکی و علوم وابسته بیانگر این مطلب است که بیشترین آشنایی اعضای هیئت علمی در مورد منابع چاپی پزشکی، مربوط به Index medicus است که این نتیجه با تحقیق کارتیس و والر (۱۹۹۳) مشابه است. همچنین بیشترین آشنایی اعضای هیئت علمی در مورد منابع الکترونیکی پزشکی مربوط به pubmed است، که نتایج این تحقیق با یافته‌های مطالعات حیدری (۱۳۸۳) و اسدی اربابی (۱۳۸۴) که بیشترین میزان استفاده از بانک‌های اطلاعاتی تخصصی پزشکی را pubmed بیان کرده‌اند، مشابه است. با توجه به نظرات بیان شده توسط جامعه مورد پژوهش و گستردگی این منابع، می‌توان دلیل استفاده کمتر از سایر منابع را عدم آگاهی جامعه مورد پژوهش از این منابع و شیوه‌های استفاده از آنها دانست. بنابراین می‌توان با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و آشنا کردن اعضای هیئت علمی با این منابع در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی آنها کوشش کرد.

بررسی یافته‌های پژوهش، هدف و انگیزه از جست‌وجوی اطلاعات را ارتقای کیفیت تدریس و سپس روزآمد کردن اطلاعات ذکر کردنده که بیانگر دید علمی جامعه پژوهش به حوزه تخصصی خود است. بنابراین تهیه منابع درسی هر رشته نیازهای اصلی جامعه مورد

پژوهش است. نتایج این تحقیق با نتایج میهن‌دوست (۱۳۷۶)، رحیمی مقدم (۱۳۸۱) و اسدیار بابی (۱۳۸۴) مشابه است.

مهم‌ترین منابع الکترونیکی برای کسب اطلاعات توسط جامعه مورد پژوهش کتاب‌های الکترونیکی و سپس وب است که سهولت استفاده و سرعت آن می‌تواند از موارد مهم استفاده از آن باشد. همچنین مهم‌ترین منابع چاپی برای کسب اطلاعات توسط جامعه مورد پژوهش کتب تخصصی است. بنابراین لازم است کتب تخصصی تهیه شود تا اساتید بتوانند کیفیت مطالعاتی خود را بالا ببرد و سطح اطلاعات علمی و تخصصی دانشجویان را نیز افزایش دهند. نتایج تحقیق حاضر با نتایج قیاسی (۱۳۷۶)، کاظمی (۱۳۷۹)، و ابو‌عدا (۲۰۰۸) همسو و هماهنگ است، چون همه آنها معتقدند کتاب مهم‌ترین منبع برای کسب اطلاعات توسط جامعه مورد پژوهش می‌باشد. موانع و مشکلات موجود جامعه مورد پژوهش در دستیابی به اطلاعات الکترونیکی مورد نیاز، مربوط به سرعت پایین خطوط ارتباطی و مخابراتی برای ارسال و دریافت اطلاعات است. این مطلب با تحقیق اکبرزاده (۱۳۸۳) مشابه است. موانع و مشکلات موجود جامعه مورد پژوهش در دستیابی به اطلاعات چاپی مورد نیاز مربوط به کمبود وقت می‌باشد.

این تحقیق با نتایج کاظمی (۱۳۷۹) و اکبرزاده (۱۳۸۳) همسو و هماهنگ است. در توجیه این مطلب می‌توان گفت که اعضای هیئت علمی به دلیل مشغله زیاد، تدریس، حضور در بیمارستان‌های مختلف و بالاخره کار در مطب با کمبود وقت مواجه هستند و می‌توان برای دستیابی به اطلاعات چاپی از شیوه‌ها و منابعی که کمتر وقت‌گیر باشند بهره گرفت. کمبود کلی منابع در کتابخانه به عنوان مشکل دوم مطرح شده است. بنابراین کتابخانه باید با توجه به نیازهای آموزشی اعضای هیئت علمی، به تهیه منابع اقدام کند.

یشنهدادات به شرح ذیل است:

۱. غنی کردن منابع کتابخانه با توجه به نیاز گروه‌های آموزشی و اعضای هیئت علمی که بتوانند تا حد امکان بیشتر نیازهای خود را از طریق کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه تأمین کنند؛

۲. ارائه آموزش‌های لازم و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای معرفی و مشخص کردن بانک‌های اطلاعاتی تخصصی پژوهشی توسط کتابداران متخصص موضوعی در کتابخانه‌ها به صورت گوناگون نظری: پوستر، بنر و یا ارائه در سایت دانشگاه علوم پژوهشی یزد؛

۳. تجهیز کردن کتابخانه به امکانات جدید و فناوری‌های نوین اطلاعاتی؛

۴. برای افزایش خطوط ارتباطی لازم است دانشگاه علوم پژوهشی یزد از سیستم‌های نوین اینترنت پرسرعت (ADSL،) استفاده کند؛

منبع

- اسدی، منور (۱۳۸۸). «مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشگاه علوم پزشکی مازندران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- اسدی‌اربی، عاطفه (۱۳۸۴). «بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی محققان مرآکز تحقیقاتی علوم پزشکی شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- اکبرزاده، فریده (۱۳۸۴). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی الکترونیکی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمانشاه». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.
- اوچاک، اوزنک نازان؛ قربان‌اغلو، اس سراب (۱۳۷۹). «نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای اطلاع‌یابی محققان در یکی از دانشگاه‌های ترکیه». ترجمه علی اصغر شیری. در: گزیده مقالات اپلا ۹۱ (آمستردام: ۲۱-۱۶ اوت ۱۹۹۱). زیرنظر عباس حری. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- بابازاده‌گشتی، محمد (۱۳۷۹). «بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره تحصیلات تكمیلی دانشگاه شهید بهشتی و میزان تأمین نیازهای فوق توسط کتابخانه‌های دانشگاهی این دانشگاه». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- حیدری، بهروز (۱۳۸۳). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اراک». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- رایین، ریچارد (۱۳۸۳). «مبانی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی». ترجمه مهدی خادمیان. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.
- رحیمی مقدم، سلیمه (۱۳۸۱). « Riftar اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی سه دانشکده پرستاری ایران، تهران و شهید بهشتی ». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- قیاسی، میترا (۱۳۷۶). «نیازهای اعضای هیئت علمی به منابع اطلاعاتی در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی». *فصلنامه کتاب*, ۸(۳): ۷۴-۹۰.
- کاظمی، زهرا (۱۳۷۹). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اساتید، دستیاران و کارورزان دانشگاه علوم پزشکی اهواز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- کربلا آقایی کامران، معصومه (۱۳۸۹). «مدل سازی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی رشته‌های هنرهای تجسمی، رویکرد آمیخته کمی و کیفی». پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.
- لیل‌آبادی، ماه‌سوری (۱۳۷۷). «بررسی نیازهای اطلاعاتی متخصصان قلب وعروق و ریه شهر تبریز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- معصومی، فرناز (۱۳۷۱). «بررسی نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم دارویی و ارائه الگوی مناسب جهت

رفع نیاز آنان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

مهین‌دوست، مرضیه (۱۳۷۶). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

نورعلیزاده، فرشته (۱۳۹۰). «بررسی رفتار اطلاع‌یابی استادی دانشگاه آزاد اسلامی میانه به اطلاعات تخصصی و تأثیر آن بر روزآمدسازی اطلاعات دانشگاه». *ماه‌نامه ارتباط علمی*، (۱۹).

ویکری، برایان؛ ویکری، الینا (۱۳۸۰). *علم اطلاع‌رسانی در نظر و عمل*. ترجمه عبدالحسین فرج‌پهلو. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.

یمین‌فیروز، موسی؛ داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۴). «نیاز اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌یابی». *فصلنامه کتاب*، ۱۶(۳): ۱۲۳-۱۳۲.

Abou-Auda , Hisham S. (2008). "Information seeking behaviors and attitudes of physicians toward drug information centers in SaudiArabia". *Saudimedical Journal*, 29(1).from:
<http://www.smg.org.sa>

Cartis, K.L.; Weller, A.C.; Huard, J.M. (1993). "Information seeking behavior: A survey of health sciences faculty use of indexes and data bases". *Bulletin of Medical Library Association*, 81:383-393

Lykke, Marianne (2012). "How doctors search: A study of query behaviour and the impact on search results". *Information Processing and Management*, 48: 1151- 1170.

Sridhar, M.S. (1989). "Information seeking behavior of the Indian space technologists". *Library Science with a Slant to Documentation and Information Studies*, 26(2): 127-165

Strasser, Theresa C. (1978). "The information needs of practicing physicians in North Eastern New York state". *Bulletin of Medical Library Association*, 66(2): 200-209.

Wilson, T.D. (1981). "User studies and information needs". *J. of Documentation*, 47(1): 3-15.

استناد به این مقاله:

کیانی خوزستانی، حسن؛ نیکنام، مهرداد؛ پیشوایی، فاطمه (۱۳۹۱). «رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۴).